

Luiken

Oudere woonhuizen zijn van origine vaak voorzien van luiken voor de ramen. Luiken (ook wel blinden genoemd) zijn meestal draaibare, houten panelen om het venster af te sluiten tegen warmte, kou en inbrekers. Vóór de tijd dat er vensterglas gebruikt ging worden, waren de luiken de enige mogelijkheid om raamopeningen dicht te zetten tegen weer en wind. Dichte luiken zijn vaak voorzien van een kleine opening in de vorm van hartjes, maantjes, sterretjes, ruitvormig, rond etc.. Waarschijnlijk is dit ter versiering maar ook om nog enig oriëntatielicht te hebben in huis als de luiken gesloten zijn.

Veel interessante verschillen zijn ook zichtbaar in de ophanging en sluiting van luiken. Ambachtelijk smeedwerk is vaak voorzien van sierlijke vormen, bijvoorbeeld de windwervels waarmee de luiken vastgezet worden in geopende toestand. De symboliek achter de sierlijke vormen van lichtopeningen en hang- en sluitwerk is grotendeels onbekend of verloren gegaan. Dit is het onderzoeken waard, want als je goed kijkt dan krijg je het vermoeden dat veel luiken een interessant verhaal vertellen.

In bepaalde streken (zoals Overijssel) was het zo dat als het huis of de boerderij bij een landgoed behoorde, dat dan de luiken geschilderd moesten zijn in de kleuren van het landgoed. Op zo'n adellijke pachtboerderij zijn de luiken meestal tweekleurig in zandlopervorm. Er wordt wel gezegd dat "vrije" boeren uit trots vroeger hun luiken juist egaal in één kleur schilderden (meestal groen).

Luiken hebben tegenwoordig hoofdzakelijk een decoratieve functie. Bij oudere boerderijen zijn ze een beeldbepalend element van het woongedeelte. Zeker bij IJsselhoeven dragen de luiken bij aan het statige karakter. Jammer genoeg zijn ze vaak verdwenen en is alleen het hang- en sluitwerk nog zichtbaar o.a. de duimen in de kozijnen. Reden voor het weghalen van de luiken is meestal houtrot en het niet meer goed sluiten. Vooral in opengeklapte stand zijn de luiken blootgesteld aan regen, met name gevoelige delen als de bovenkant (als niet met lood afgedekt) en de dwarsklampen. Met de komst van dubbel glas en andere manieren van zonwering, werden slechte luiken vaak verwijderd en niet meer vervangen. Het is ook niet zo verwonderlijk als je bedenkt hoeveel luiken er aan een boerderij zitten en hoe kostbaar restauratie of vervanging is.

Bij monumentale panden zijn dubbel glas en moderne zonneschermen niet toegestaan en/of zouden ze het aanzien van de gevel ontsieren. Ouderwetse luiken zijn dan nog steeds prima bruikbaar, zowel in de winter tegen kou en wind als in de zomer tegen felle zon en warmte. Daadwerkelijk gebruik van de luiken verhoogt het wooncomfort en bespaart energie, en is daarmee een mooie, duurzame maatregel. Ook als luiken niet dagelijks of zelfs nooit gebruikt worden, is het zeker de moeite waard ze te behouden. Of nieuwe te plaatsen daar waar ze ooit zijn verdwenen. Traditionele luiken dragen bij aan de beeldkwaliteit van het pand.

In dit project wil Stichting IJsselhoeven de aandacht vestigen op traditionele, houten luiken. Hierbij kijken we zowel naar de decoratieve functie als naar het daadwerkelijk gebruik voor isolatie en zonwering. Behoud begint bij aandacht: de eerste stap is dat eigenaren-bewoners "leren kijken" naar hun (ontbrekende) luiken. Dit vergt onderzoek naar en documentatie van allerlei vormen van luiken, houtsoorten, ambachtelijke constructies, hang- en sluitwerk, versieringen, kleuren etcetera.

Er zal speciaal aandacht besteed worden aan specifieke, streekeigen kenmerken. Onderdeel van het project is ook een onderzoek naar de rol van luiken in de streekcultuur. Daarbij denken we in ieder geval aan de symboliek achter de versieringen, gezegden en verhalen waarin luiken een rol spelen, en regionale plattelandstradities. Bekend is dat bij overlijden de luiken werden gesloten, maar de precieze 'regels' zijn erg streekgebonden. Hopelijk brengt het onderzoek nieuw inzicht in het verhaal 'achter' de luiken.

Vanuit het project worden bewoners geadviseerd bij restauratie en onderhoud van luiken. Als ze in slechte staat zijn, dan wordt gekeken of ambachtelijk herstel nog mogelijk is. En als vervanging nodig is of de luiken zijn er niet meer, dan biedt het project hulp bij het (laten) maken van traditionele luiken inclusief bijpassend gesmeed hang- en sluitwerk. Genoemde hulp bestaat primair uit het adviseren rondom technieken, constructies, uiterlijk en kleuren die goed passen bij stijl en bouwperiode van het betreffende pand, én bij wat van origine gebruikelijk is in de streek. Secundair wordt restauratie of vervanging ook gesteund door een financiële bijdrage, binnen de budgetgrenzen van het project.